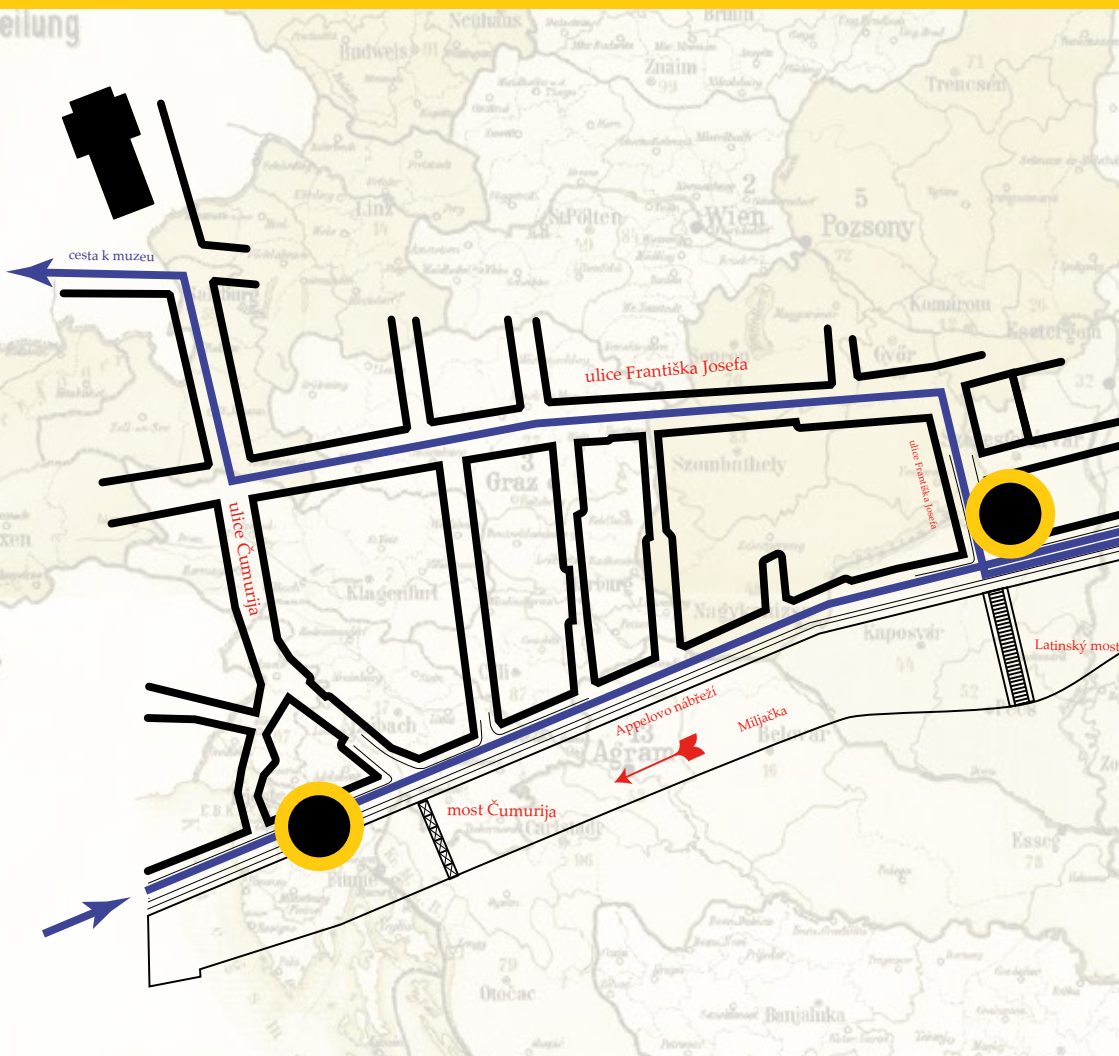

OD ATENTÁTU K VÁLCE

OD ATENTÁTU K VÁLCE

28. 6. 1914 – 28. 7. 1914

sarajevská radnice

OD ATENTÁTU K VÁLCE

1878 Po prohraných válkách let 1859 a 1866 ztratilo Rakousko-Uhersko vliv na dění v Itálii a v Německu. Hledalo proto novou sféru vlivu, v níž by mohlo rehabilitovat své velmocenské postavení. Naslo ji na Balkánském poloostrově v situaci, kdy tamní hegemon Osmanská říše utrpěla čerstvou porážku ve válce s Ruskem. Rovnováhu sil a stabilitu v oblasti měl obnovit kongres velmocí konaný na přelomu června a července 1878 v Berlíně. Rakousko-uherská diplomacie zaznamenala úspěch, když pro říši získala do správy osmanské provincie Bosnu a Hercegovinu a právo vojensky obsadit sandžak Novi Pazar mezi Srbskem a Černou Horou. Už v dřívějších letech to byla především vojensko-strategická hlediska odůvodněná ochranou vlastních držav na dalmatském pobřeží, která přiměla habsburskou monarchii přemýšlet o vojenské akci na Balkáně. Nyní jí mezinárodní politika otevřela dveře. Rakousko-uherskému okupačnímu vojsku se však postavili na ozbrojený odpor místní muslimové s podporou tureckých vojáků i pravoslavných Srbů. Navzdory původním předpokladům se obsazení obou provincií protáhlo na téměř tři měsíce a provázely ho vesměs partyzánské boje v obtížném terénu. Obtíže rakousko-uherských dělostřelců na balkánském bojišti ilustruje výjev z boje u Jaice 7. srpna 1878.

PROLOG 1878–1903

1881–1882 Bosna a Hercegovina zůstaly pro Rakousko-Uhersko i po obsazení horkou půdou, na níž operovaly ozbrojené partyzánské skupiny. Poměry se dlouho nedařilo uklidnit, navíc další protesty rozněčily rozsáhlé povstání. Habsburská monarchie nasadila armádu, která – poučena předchozími boji – systematickým zásahem nastolila v provinciích pořádek. Bojových operací proti povstalcům na území Bosny a Hercegoviny se v letech 1881–1882 účastnili také rakousko-uhersští vojáci z českých zemí. Na vyobrazení bojují v horách Balkánu příslušníci c. a k. pěšího pluku č. 75, vesměs muži z Jindřichohradecka.

1903 Vražda srbského královského páru Alexandra I. a Dragy z dynastie Obrenovićů se odehrála v bělehradském královském paláci dvě hodiny po půlnoci 11. června 1903.

Sugestivní kresba pochází z titulní strany rodinného obrazového magazínu Wiener Bilder.

OD ATENTÁTU K VÁLCE

1903 Násilný převrat smetl královský rod Obrenovićů a na trůn vynesl Petra Karadjordjeviće (1844–1921), příslušníka konkurenční dynastie. Triumfální návrat ze švýcarského exilu do vlasti s podporou vzbouřenců vyvrcholil v roce 1904 jeho slavnostní korunovací, z níž vzešel jako srbský král Petr I. (srbsky Petar I. Karađorđević). Jeho pobyt ve státech západní Evropy sliboval Srbsku změnu. Naděje do značné míry splnil, když srbská zahraniční politika pozbyla někdejší vstřícnosti vůči Vídni a nabrala profrancouzský a proruský směr. Panoval však názor, že se nový král stal rukojmím těch, kteří jej přivedli k moci. V následujících letech lidé z této skupiny skutečně infiltrovali do významných postů státní správy a získali nezanedbatelný vliv na směřování státu.

BOSENSKÁ KRIZE 1908–1909

Po třiceti letech od okupace provincií Bosny a Hercegoviny, jež formálně zůstávaly součástí Osmanské říše, přistoupila habsburská monarchie v říjnu 1908 k jejich přivtělení. Od anexe, pro jejíž zdárný průběh využila vnitřní krizi v Osmanské říši, si Vídeň slibovala upevnění své prestiže, moci i vlivu v regionu. Měla být receptem na zažehnání bezpečnostních hrozeb v podobě velkosrbské agitace a nepokojů na bosensko-hercegovském území. „Oživení východní otázky“ na karikatuře z francouzského časopisu.

PROLOG 1903–1910

1910 Pro představitele rakousko-uherské státní správy se Bosna a Hercegovina stávala čím dál nebezpečnější půdou. Přesvědčil se o tom na vlastní kůži sám zemský náčelník, generál pěchoty Marian Varešanin von Vareš (1847–1917), na nějž 15. června 1910 zaútočil střelbou atentátník z řad srbské tajné organizace Černá ruka.

Na cestě ze sarajevské radnice, v níž slavnostně zahájil první zasedání bosenského zemského sněmu, se generál Varešanin jedoucí v kočáru stal cílem mladého střelce. Měl však štěstí, že šlo o střelce dost špatného, neboť dotyčný vypálil ze svého revolveru pět ran, aniž by jej zasáhl. Šestým výstřelem do hlavy spáchal neúspěšný atentátník sebevraždu.

OD ATENTÁTU K VÁLCE

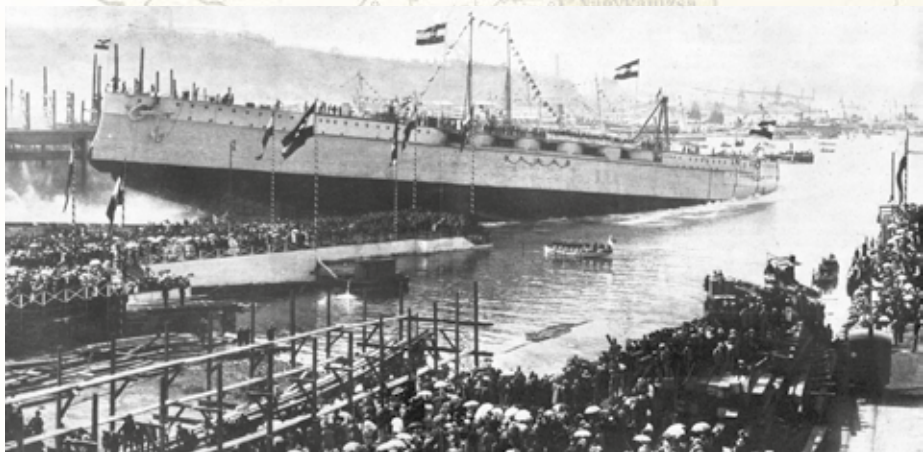
Následník habsburského trůnu arcivévoda František Ferdinand d'Este (1863–1914) vnímal armádu jako svorník monarchie, musela však být silná a jednotná. Vládnoucí císař František Josef I. (1830–1916) si jej v březnu 1889 povolal k dispozici nejvyššímu velitelství, aby získal zkušenosti s velením při manévrech a aby se vpravil do poměrů panujících v c. a k. branné moci.

1911 Nový přírůstek rakousko-uherské námořní flotily dreadnought *Viribus Unitis* (*Spojenými silami*) se dočkal spuštění na vodu

24. června 1911 při slavnosti v terstském přístavu.

Vlajková loď byla pojmenována příznačně slovy z erbovní devízy Františka Josefa I. Jinak než „spojenými silami“ se vnitřní situace habsburské monarchie posledních let nedala řešit.

Avšak národnostní rozdíly a hrozící maďarský separatismus činily ze vznešeného motta spíše zbožné přání dynastie.

PROLOG 1911

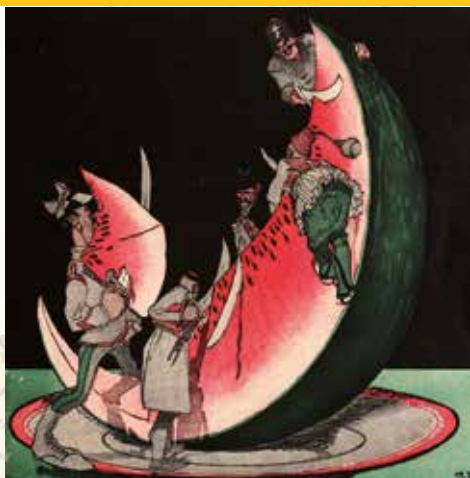
V červenci 1911 Itálie využila oslabení Osmanské říše a napadla její severoafrická území ve snaze opatřit si koloniální državu. Obrázkové časopisy vydávané v Rakousku-Uhersku tehdy otiskly pohled na panorama Tripolisu i snímek italských jednotek při vylodění.

Fata morgána s názvy neslavných porážek italské armády na jízlivé karikatuře z časopisu *Die Muskete*. Přestože se Itálie řadila od roku 1882 v rámci Trojspolku mezi spojence Rakouska–Uherska, vnímala ji jeho armádní elita jako trvalého nepřítele. Conrad von Hötzendorf, nadšený italskými neúspěchy v Africe, vycítil příležitost a neodbytně horlil k preventivnímu útoku. Ani císař, ani následník trůnu však nesdíleli jeho postoj, a tak z císařova rozhodnutí musel agresivní náčelník generálního štábu odejít ze svého postu. Ovšem ne nadlouho.

OD ATENTÁTU K VÁLCE

Dvojice balkánských válek postavila habsburskou monarchii před složitou volbu, zda má provést ozbrojenou intervenci, či nikoli. Hlavním zastáncem preventivní války byl opět Conrad von Hötzendorf, který spolu s dalšími válekytivými generály neodbytně prosazoval srbskou likvidaci. Na obrázku z vídeňského magazínu c. a k. ministr války doporučuje kolegovi v čele resortu zahraničních věcí, aby provedl chirurgický zákrok. Následník trůnu František Ferdinand, vědom si vnitřních problémů monarchie a potřeby konsolidace, ještě udržel „jestráby“ na uzdě. Na konto válčících států cynicky poznamenal: „Ať si ti chlapíci navzájem rozbíjejí lebky, my budeme jenom přihlížet z lóže...“

BALKÁNSKÉ VÁLKY 1912–1913

Na podzim roku 1912 vytvořilo Bulharsko, Srbsko, Řecko a Černá Hora tzv. Balkánský svaz (vojensko-politický blok) s cílem dobýt na Osmanské říši území se slovanským a řeckým obyvatelstvem. V první polovině října 1912 se rozběhly válečné operace a mnohý vojenský odborník předpovídal neúspěch nového balkánského uskupení. Sedmiměsíční tažení však skončilo v květnu 1913 překvapivě tureckým debaklem provázeným značnými územními ztrátami. Jedna z karikatur ztvárnila Osmanskou říši coby půlměsíc uzrálého melounu, ze kterého si každý může odkrojit, a přesto z něj ještě zbývá.

PROLOG 1912–1913

V pořadí druhou balkánskou válku vyvolalo v létě 1913 Bulharsko, nespokojené s dělením kořisti. Napadlo své někdejší spojence i Osmanskou říši a utrpělo porážku. Nesvornost zemí Balkánského svazu glosovaly i humoristické časopisy.

„Nic neslyší ani nevidí, báťuško; honem mu ještě oškubejme křídla!“ Dobová karikatura zobrazuje císařského orla s oběma hlavami v písku v péči srbského krále Petra I. a bulharského cara Ferdinanda I. (1861–1948). Postoje Rakouska-Uherska v době balkánských válek nesla nelibě zejména protisrbsky naladěná veřejnost mocnářství. Nelichotivé přívěsky „pštrosí politika“ si vysloužily od kritiky, která vojenské nevměšování v tak příhodné situaci považovala za fatálně promarněnou příležitost a nevratnou újmu na prestiži monarchie.

OD ATENTÁTU K VÁLCE

ČÍSAŘSKÉ MANÉVRY U CHOTOVIN A TÁBORA 14.–17. 9. 1913

V polovině září 1913 čekaly armádu habsburské monarchie manévry nevídaného rozsahu. Proti sobě na nich nastoupily dvě armády o celkovém počtu 120 000 mužů. Zkoušku v podmínkách co nejpodobnějších válečnému stavu zde prodělaly vedle hlavních zbraní (pěchoty, jezdeckta a dělostřelectva) také zástupci specializovaných vojskových odvětví: „vzduchoplavci“, cyklisté i další. Počtem zúčastněných vojáků jde dodnes o největší vojenské cvičení pořádané na našem území. Plán sestavy v předvečer zahájení.

Papírová
pečet
užívaná
vedením
manévrů
k zapečetění
obálek
s rozkazy

REDLOVA AFÉRA

V květnu 1913 propukl v habsburské monarchii špionážní skandál alarmujícího dosahu. Shoda náhod usvědčila plukovníka generálního štábu Alfreda Redla (1864–1913) z prodeje nejtajnějších vojenských dokumentů Rusům. Kauza značně uškodila pověsti Conrada von Hötzendorfa jako náčelníka generálního štábu. Vyplynulo totiž, že se pokusil selháni své i svých podřízených ututlat nejen před veřejností, ale dokonce i před císařem a následníkem trůnu. Místo aby Redlova sebevražda z donucení skandál zahladila, přilila oleje do ohně a přivedla vážnou roztržku s následníkem trůnu.

Поздрав са српског приморја

Máloco provokovalo rakousko-uherské vládní a vojenské elity tak spolehlivě jako srbské snahy o získání přístupu k moři. Když Srbové po skončení druhé balkánské války pronikli k albánskému pobřeží, reagovalo Rakousko-Uhersko ultimátem. Hrozící válečný konflikt, k němuž s nadějami vzhlížel Conrad von Hötzendorf, odvrátilo koncem října 1913 stažení srbských jednotek.

OD ATENTÁTU K VÁLCE

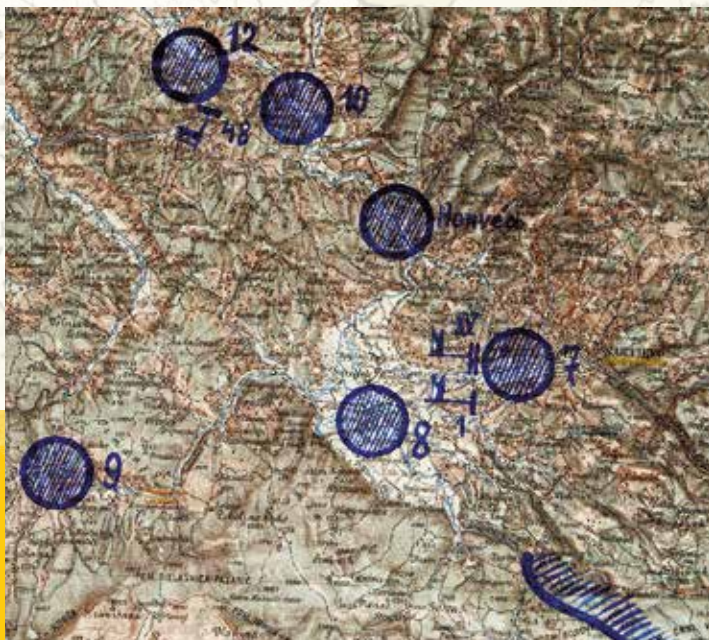

Vídeňské květinové korzo se stalo poslední společenskou akcí, kterou následnický pár prožil v rakouské metropoli

MANÉVRY V HORÁCH BOSNY A HERCEGOVINY 26.–27. 6. 1914

Už krátce po skončení císařských manévřů v roce 1913 vyjádřil následník trůnu přání, aby bylo mimo jejich harmonogram příští rok uspořádáno ještě také velké vojenské cvičení na území Bosny a Hercegoviny. Vedle nácviku bojových operací v horách mělo demonstrovat vojenskou sílu v regionu. Nebylo proto divu, že Srbové takové počínání nedaleko vlastních hranic vnímali jako provokaci.

Výřez z mapy
s návrhem
na rozestavení
XV. armádního
sboru
(„modrých“)
v prostoru
severozápadně
a západně
od Sarajeva

MANÉVRY 1914

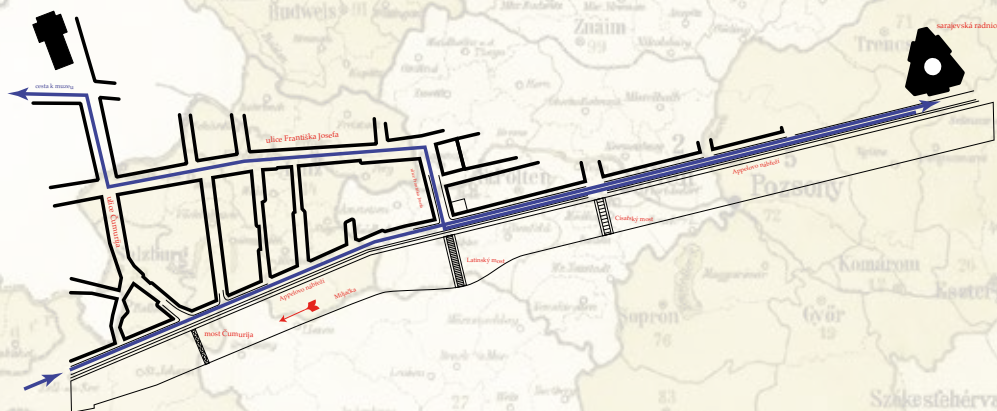
Následník trůnu František Ferdinand d'Este se na cestu do Bosny vydal 23. června 1914 v doprovodu své ženy Žofie. Navzdory protokolárním omezením, která ji pronásledovala jako „nerovnorodou“ manželku následníka, jí nikdo nemohl upřít reprezentační práva, jež ji náležela jako choti generála, navíc generálního inspektora veškeré ozbrojené moci. Do hotelu Bosna v lázeňském městečku Ilidža u Sarajeva dorazil každý zvlášť; Žofie přijela vlakem ráno 25. června, František Ferdinand, jenž zčásti cestoval po moři, až odpoledne. Snímek zachycuje jejich vzájemné přivítání před hotelem.

Momentka z velitelského stanoviště: arcivévoda František Ferdinand d'Este s polním zbrojmistrem Oskarem Potiorkem při rozpravě nad mapou

OD ATENTÁTU K VÁLCE

CESTA DO SARAJEVA

Termín oficiální návštěvy následnického páru na sarajevské radnici nebral ohledy na národní citění bosenských Srbů. Pripadal totiž na 28. června 1914, tj. významný pravoslavný a národní svátek Vidovdan (den svatého Víta), který Srbové věnovali vzpomínce na bitvu na Kosově poli v roce 1389. Jelikož Vidovdan připomínal jejich dávnou porážku a dlouholetou tureckou porobu, považovali srbsí nacionalisté jízdu představitele habsburské moci v tento den ulicemi Sarajeva za schválnost.

Když pak starosta nechal několik dní předem kvůli výzdobě a vítání zveřejnit přesný plán průjezdu Františka Ferdinanda d'Este městem, mimoděk nastražil past.

Vídeňský list Reichspost ze 17. března 1914 přinesl v jedné ze svých lokálek první zmínku o plánované červnové cestě následnického páru do Sarajeva. Přetiskly ji i srbské noviny, a tak se dostala ke skupině mladých bosenských Srbů toužících provést radikální útok na představitele rakousko-uherské moci.

* Eine Bosnienreise des Erzherzog-Thronfolgers. Aus Sarajevo meldet uns unterm Heutigen unser dortiger Korrespondent: Erzherzog-Thronfolger Franz Ferdinand wird Mitte Juni mit Gemahlin nach Bosnien kommen. Der Thronfolger wird an den Manövern des 15. und 16. Korps teilnehmen. Ein mehrtägiger Aufenthalt ist für Midze vorgesehen. — Eine autoritative Bestätigung dieser nachts eingetroffenen Meldung liegt uns noch nicht vor.

PLÁNOVÁNÍ

Malebný výhled na Sarajevo se naskýtal ze Žlutého bastionu místní pevnosti. Dobové barvotiskové pohlednice dominuje v popředí radniční budova. Appelovo nábřeží, vedoucí po pravém břehu řeky Mijačky, se stane dějištěm dramatu.

PŘÍPRAVY NA ATENTÁT

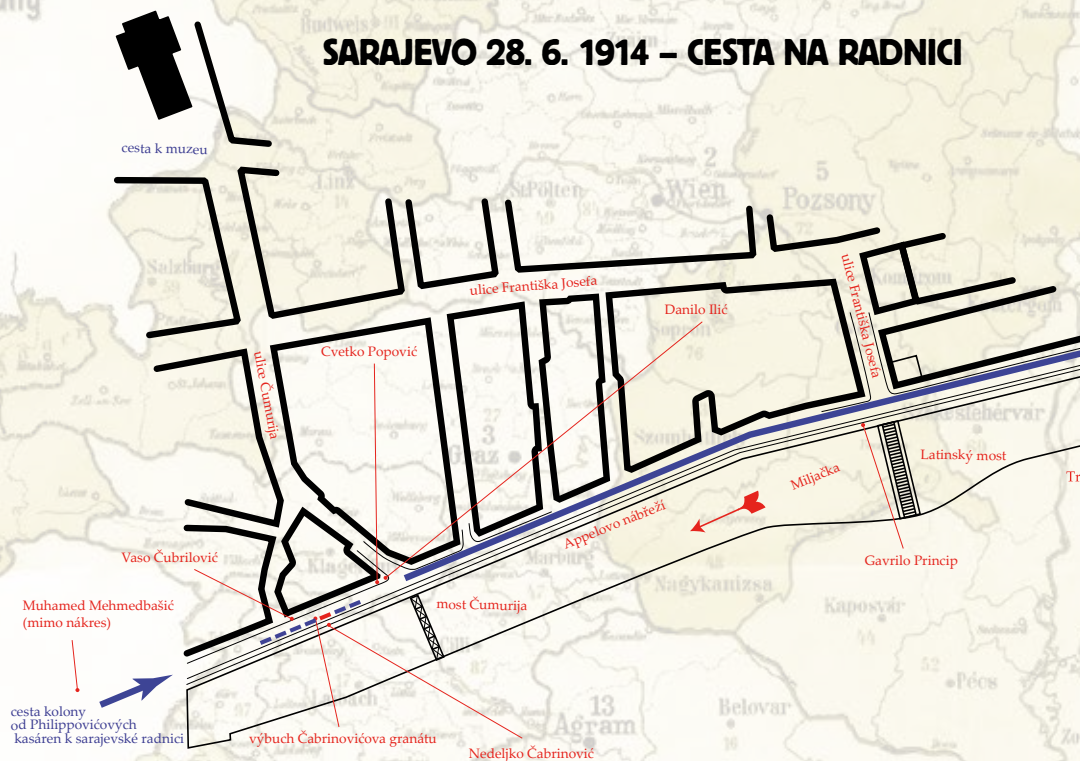
Trojice spiklenců – (zleva) Nedeljko Čabrinović, Trifko Grabež a Gavrilo Princip – posedávající v květnu 1914 v jednom z bělehradských parků.

Pro svůj velkolepý plán na zabití následníka habsburského trůnu během jeho návštěvy v Sarajevu získali klíčovou podporu srbské tajné nacionalistické organizace Černá ruka. Nejenže jim její představitelé poskytli zbraně a minimální výcvik, ale také jim zajistili bezpečnou cestu přes hranice do Bosny.

OD ATENTÁTU K VÁLCE

SARAJEVO 28. 6. 1914 – CESTA NA RADNICI

VÝBUCH GRANÁTU V 10.17 HODIN

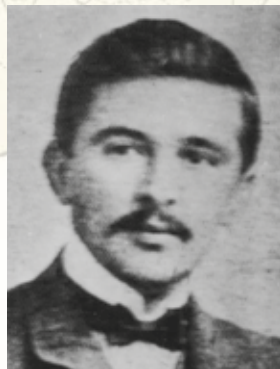
Pohled na Sarajevo proti proudu Miljačky. Pět ze sedmi atentátníků se v pohotovosti soustředilo na Appelově nábreží před železným mostem Čururija. První dva atentátníci ve směru jízdy kolony, Muhamed Mehmedbašić a Vaso Čubrilović, v rozhodném okamžiku selhali. Teprve Nedeljko Čabrinović odjistil granát a vrhl jej na automobil vezoucí následnický pár. Granát však sklouzl po složené plátěné střeše a explodoval pod vozem Alexandra hraběte Boos-Waldecka (1874–1924), který jel v koloně za ním, a zranil jeho osádku. Navzdory všem bezpečnostním zásadám se kolona na chvíli zastavila.

ATENTÁT – PRVNÍ POKUS

Sarajevský starosta Fehim Efendi Čurčić (muž s fezem napravo od řidiče Lojky) se v této situaci neprojevil příliš duchapřítomně a jal se odříkávat naučenou uvítací řeč. **Do tragikomického proslovu zasáhl rozrušený následník trůnu František Ferdinand:** „Člověk přijede do Sarajeva na návštěvu a je přivítán bombami! To je skandál! Nyní hovořte, pane starosto.“

Nedeljko Čabrinović (1895–1916) Po výbuchu granátu se dal na útěk, požil sebevražednou ampuli a vrhl se z mostu Čumurija do Miljačky. Jed však nepůsobil, nanejvýš mu poleptal útroby, a vody bylo v řece tak málo, že padl na kamenité dno, kde jej obratem zadrželi.

Obranný ruční granát systému Vasić-VTZ M 1904/12

OD ATENTÁTU K VÁLCE

SARAJEVO 28. 6. 1914 – CESTA DO POSÁDKOVÉ NEMOCNICE

VÝSTŘELY V 10.45 HODIN

V okamžiku, kdy překvapený Potiorek přikázal Lojkovi, aby se vrátil a pokračoval v cestě po Appelově nábreží, přistoupil ke stojícímu automobilu Gavrilo Princip a ze vzdálenosti pěti až šesti kroků dvakrát instinktivně vypálil ze svého browningu (v tlačení nebyl schopen vyjmout granát). První střela prošla karoserií vozu a zasáhla Žofii do břicha, vzápětí další zasáhla Františka Ferdinanda do krku. Principova amatérská akce nemohla být účinnější, neboť oběma způsobil tak závažná zranění, že do několika málo minut vykrváceli. Gavrilo Princip se pokusil svůj čin završit sebevraždou, avšak neúspěšně.

ATENTÁT – DRUHÝ POKUS

OD ATENTÁTU K VÁLCE

Šokující zprávu o atentátu spáchaném na následníka habsburského trůnu Františka Ferdinanda d'Este a jeho choť Žofii v Sarajevu začaly prostřednictvím zvláštních vydání uveřejňovat noviny po celém Rakousku-Uhersku už během odpoledních hodin 28. června 1914

Vlajkové lodi c. a k. válečného námořnictva *Viribus Unitis* připadl smutný úkol dopravit rakve s těly obou obětí do Terstu

PO ATENTÁTU

Podle závěti spočinula těla obou manželů v hrobce na zámku Artstetten v Dolních Rakousích

„Já, František hrabě Harrach, předávám svůj automobil A III 118 do Vaší péče, protože jej od dnešního dne hodlám co nejponíženěji položit k nohám Jeho císařského Veličenstva,“ napsal hrabě Harrach ještě v den atentátu Oskaru Potiorkovi. Vůz se společně s množstvím dalších předmětů spjatých s atentátem stal součástí sbírek Vojenského historického muzea ve Vídni.

OD ATENTÁTU K VÁLCE

HOYOSOVA MISE

5.–6. 7. 1914

Alexander hrabě Hoyos (1876–1937), legační rada c. a k. ministerstva zahraničí a šéf kabinetu ministra Leopolda hraběte Berchtolda (1863–1942), patřil po sarajevském atentátu k přívržencům radikálního zúčtování se Srby. Inicioval a sám také podnikl diplomatickou misi do spojeneckého Německa s cílem „zajistit si do budoucna volné ruce proti Srbsku“. Jednání s německým císařem Vilémem II. a říšským kancléřem Theobaldem von Bethmann-Hollweg splnila očekávání jeho i dalších příznivců ostrého protisrbského kurzu, do Vídně se vrátil s ujištěním o bezvýhradné německé podpoře pro další postup Rakouska-Uherska na Balkáně.

„Kde končí tato zápalnice?“ ptal se na titulním listu kreslíř vídeňského satirického časopisu Figaro. Vojenské kruhy v habsburské monarchii v čele s náčelníkem generálního štábu svobodným pánem Conradem von Hötzendorf měly vesměs jasno: nemohlo jít o čin osamělého fanatika, ale o dobře zorganizovaný komplot, za nímž stojí Srbsko. Horečně probíhající vyšetřování skutečně potvrzovalo vazby na vlivné struktury srbského království, a tak „jestřábi“ získali svůj důvod k válce a rozhodli se žádat zadostiučinění.

100
VELKÁ VÁLKA

DO ULTIMÁTA SRBSKU

Srbský král Petr I. Karadjordjević poskytuje záruky jednomu ze zahraničních vyslanců:

„Vyslanec v Srbsku: ‚Výsosti, neúčastnili se někteří z Vašich poddaných atentátu v zahraničí?‘

Král Petr: ‚Za své Srby mohu ručit, že vraždi jenom vlastní krále.‘“

Onoho července 1914 rakousko-uherská publicistika, zvláště ta německy píšící, útočila proti Srbsku a dalším balkánským státům s nebývalou měrou. Výrazové prostředky, které volila, vykazovaly různou kvalitu. Tehdejší humor, jakkoli pokleslý, je zajímavým svědectvím o společnosti v čase krize.

OD ATENTÁTU K VÁLCE

Srbský král Petr I. Karadjordjević, vrchní velitel armády, se v červenci 1914 ze zdravotních důvodů vzdal výkonu svých funkcí, nadále si však formálně ponechal královský titul

Korunní princ Alexandr Karadjordjević (1888–1934) byl jmenován srbským regentem a stal se úřadujícím zástupcem svého otce

Vojvoda Radomir Putnik (1847–1917), několikanásobný srbský ministr války, legendární polní velitel srbského vojska v obou balkánských válkách z let 1912 až 1913 a náčelník generálního štábu, se v desetiletí před zahájením první světové války výrazně zasloužil nejen o bojové úspěchy srbského vojska, ale také o zlepšení jeho bojeschopnosti. Jako první získal nejvyšší hodnost vojvody (srbský ekvivalent polního maršála). Když se jako náčelník generálního štábu v červenci 1914 rozhodl pro rezignaci ze zdravotních důvodů, nebylo mu vyhověno, a tak i v nadcházející válce Srbsku prokázal neocenitelné služby.

Nikola I. (1841–1921), černohorský král a srbský spojenec proti Rakousku-Uhersku.

C.R.

OD ATENTÁTU K VÁLCE

Ruský car Mikuláš II. (1868–1918), nejvyšší představitel početně nejsilnější vojenské moci tehdejšího světa. V době červencové krize se otevřeně postavil na stranu Srbska, přičemž nemínil připustit žádný útok na jeho suverenitu.

Velkokníže Nikolaj Nikolajevič Romanov (1856–1929) bude krátce po vyhlášení války ustanoven nejvyšším velitelem ruských ozbrojených sil. Pro tehdejší personální situaci carské ruské armády bylo příznačné, že se jím stal carův bratranec, jemuž scházela dostatečná odborná průprava a praxe.

RUSKÁ ARMÁDA

Mapová příloha zachycovala organizaci a rozmístění ruské pohraniční stráže podél hranic v Haliči

Slavnostní defilé ruské pěchoty na závěr manévru

Ruská armáda se u svých potenciálních nepřátel navzdory své velikosti netěšila dobré pověsti. Po porážce v rusko-japonské válce v letech 1904 až 1905 vlastně ani neměla možnost ji napravit. Armádu carského Ruska tedy mnozí stále považovali za obra na hliněných nohách. Závažné bylo, že faktor podceňování převládá také u vojenských odborníků. Rakousko-Uhersko proto ve svých válečných plánech přímo spoléhalo na pomalé provedení mobilizace ruských vojenských sil a na jejich zdlouhavý nástup do boje.

OD ATENTÁTU K VÁLCE

Císař a král František Josef I. (1830–1916), nejvyšší velitel ozbrojených sil habsburské monarchie, pokládal jednotnou a silnou armádu za nenahraditelný svorník onoho pestrého konglomerátu zemí a národů, jemuž dlouhá desetiletí panoval. Sám však soustavným ustupováním uherskému separatismu tuto preferovanou roli branné moci oslaboval. Třebaže ji nemínil vystavovat zkoušce válečných tažení, nakonec tak učinil za podmínek, za nichž nemohla obstát.

Nedlouho poté, co rakousko-uherská armáda přišla v důsledku sarajevského atentátu o svého vrchního velitele pro případ války, určil císař pro tuto funkci služebně nejstaršího z armádních inspektorů – generála pěchoty arcivévodu Bedřicha Rakousko-Těšínského (1856–1936).

RAKOUSKO-UHERSKÁ ARMÁDA

Ve dnech, které následovaly po atentátu, náčelník generálního štábu svobodný pán Conrad von Hötzendorf poskytoval svá expertní stanoviska k vojenským otázkám císaři i špičkám rakousko-uherské diplomacie. Navrhoval řešení, jež z jeho úst mnozí slyšeli už tolikrát v minulosti: zachránit prestiž monarchie vojenskou likvidací Srbska. Tentokrát si však uvědomoval, že podmínky nejsou pro monarchii tak příhodné jako před lety.

OD ATENTÁTU K VÁLCE

PŘEDÁNÍ ULTIMÁTA 23. 7. 1914, 18.00 HODIN

Reportážní kresba zachycuje okamžik demarše. Ultimátum z rukou rakousko-uherského vyslance svobodného pána Giesla von Gieslingen přebírá srbský ministr financí Lazar Paču (1855–1915). Srbské vládě od té doby zbývalo pouze 48 hodin na doručení odpovědi.

Načasování předání i stanovený termín byly součástí vychytralé diplomatické hry, která měla eliminovat nežádoucí reakce ostatních velmocí.

Následujícího dne, 24. července, zaplnily titulní listy novin zprávy o ultimátu, které Rakousko-Uhersko předložilo Srbsku. Čtenáři se s překvapením dozvěděli o jeho drakonických požadavcích, jež minimálně v bodech č. 5, 6 a 10 útočily na srbskou suverenitu. Nebezpečí války, které se v myslích lidí vzdalovalo s tím, jak ubíhal čas od sarajevského atentátu, se najednou ukázalo hrozně aktuální.

100
VELKÁ VÁLKA

ULTIMÁTUM

Ultimátum vyvolalo rozruch nejen v samotném Srbsku, ale i v řadě evropských států. Srbský princ, regent Alexandr Karadjordjević, zoufale žádal Rusko o účinnou pomoc. Velmocí Trojdhody se chtěly vyhnout válce, a tak jednohlasně radily Srbsku, aby do největší možné míry na podmínky přistoupilo. Závazný příslib ruské pomoci v den vypršení ultimáta usnadnil srbské rozhodování. Ještě než došlo k předání srbské odpovědi c. a k. vyslanci, započala mobilizace srbského vojska a evakuace Bělehradu.

ODPOVĚĎ NA ULTIMÁTUM 25. 7. 1914, 17.55 HODIN

Srbský ministerský předseda Nikola Pašić (1845–1926) doručil odpověď osobně na bělehradské c. a k. vyslanectví. Srbská vláda skutečně na většinu bodů noty přistoupila, avšak ne na všechny. Trvala na tom stejně neochvějně, jako rakousko–uherský protějšek vyžadoval bezvýhradné přijetí. Podle předchozích instrukcí svobodný pán Giesl von Gieslingen rozvázal diplomatické styky se Srbskem a společně s personálem vyslanectví odjel do Vídně.

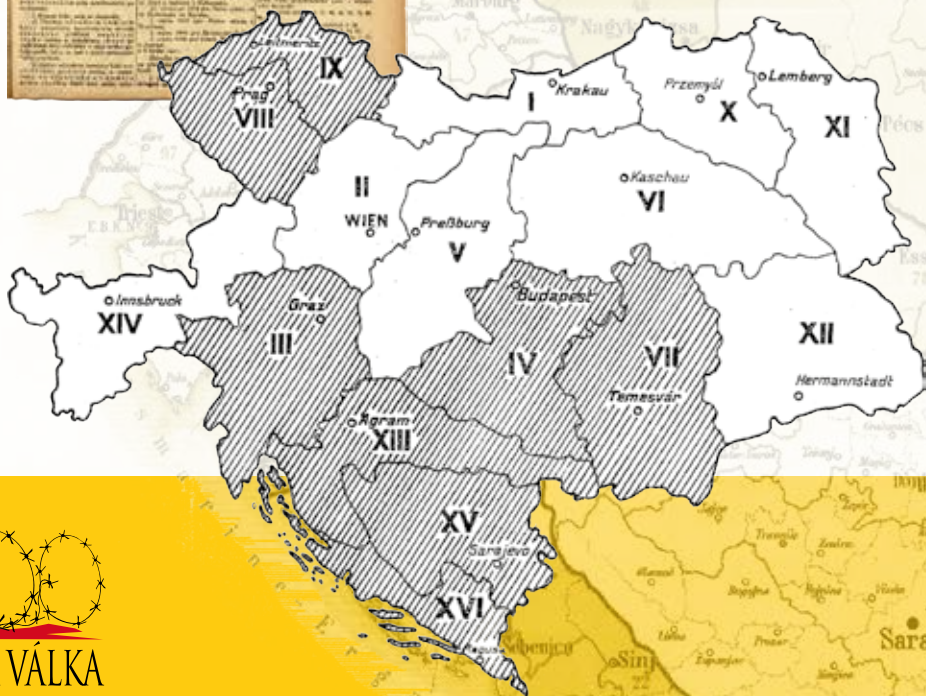

OD ATENTÁTU K VÁLCE

Rakousko-uherský c. a k. ministr zahraničních věcí hrabě Berchtold a ministr války rytíř Krobatin trávili 25. července 1914 v Bad Ischlu a čekali na zprávy o osudu ultimáta. Když bylo jisté, že je Srbové nepřijali bez výhrad a navíc v 15 hodin zahájili mobilizaci, jali se oba přesvědčovat císaře Františka Josefa I., aby mobilizoval také. Příslušný rozkaz, jenž uváděl v pohotovost téměř polovinu rakousko-uherského vojska pro případ války na Balkáně, byl odeslán ve 21.23 hodin. Nazítří ráno, v neděli 26. července, už šokující zprávu o částečné mobilizaci hlásala zvláštní vydání novin.

Schematická mapa rozdělení vojenských územních obvodů (sborů) v rámci habsburské monarchie. Sbory, na něž se vztahovala částečná mobilizace, označuje šrafování.

ČÁSTECNÁ MOBILIZACE

Navzdory obavám vojenské správy a armádního vrchního velitelství, že se v českých zemích budou opakovat mobilizační excesy z roku 1912, tentokrát k překvapení mnohých žádné obtíže nenastaly a čeští záložníci rukovali pořádně. Mimořádně rychlý příliv nastupujících rezervistů překvapil vojenskou správu a způsobil zásobovací a ubytovací problémy.

Na volném prostranství u kasárenské budovy se mobilizovaní muži převlékají do polních stejnokrojů.

Davy rodinných příslušníků lemuji přístupovou cestu k pražským vršovickým kasárnám, kam doprovodili své muže povolané do zbraně

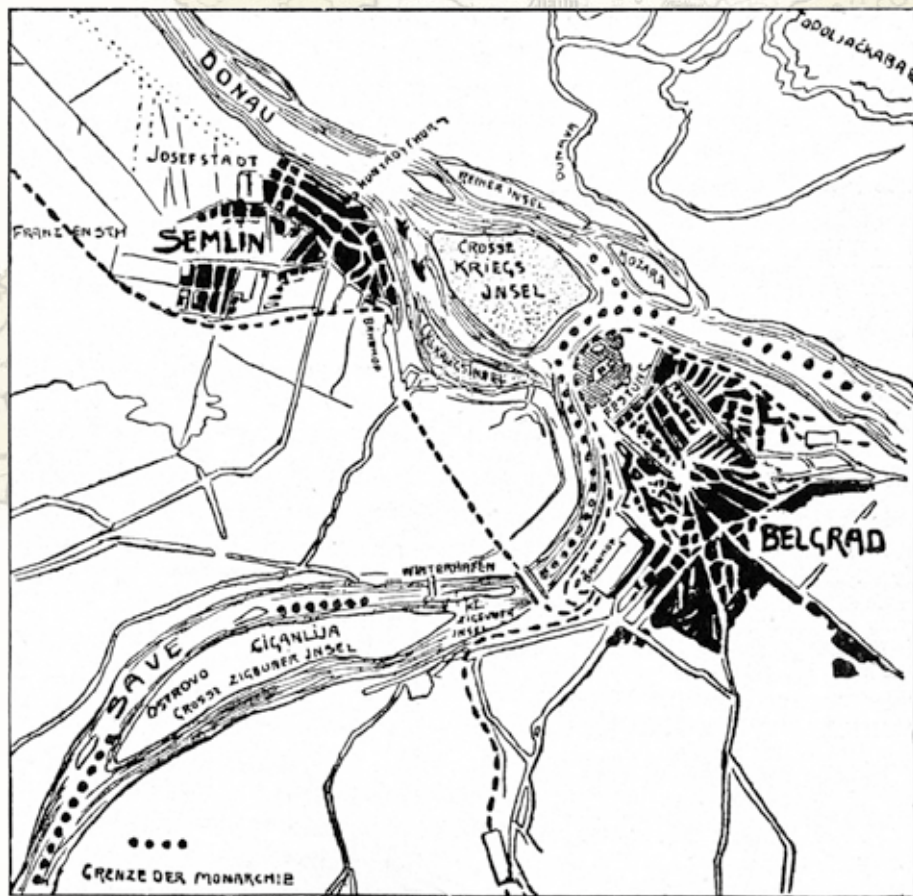
OD ATENTÁTU K VÁLCE

Originální telegram, jímž habsburská monarchie vyhlásila 28. července 1914 v 11.10 hodin Srbsku válku. Poprvé v dějinách došlo k vyhlášení války prostřednictvím telegramu. Šlo o dílo hraběte Berchtolda, které se vymykalo dosavadním diplomatickým zvyklostem. Navíc skutečnost, že po tomto formálním činu nenásledovaly žádné reálné vojenské akce, vyvolala v Srbsku dojem, že jde o omyl, či podvrh. Srbský ministerský předseda dokonce telegrafoval do Petrohradu, Paříže a Londýna, aby se podělil o podivný telegram, který obdržel, a aby se dotázal, zda je pravdou, že Rakousko-Uhersko vyhlásilo Srbsku válku.

© 2004 Blackwell Publishing Ltd *Journal of Internal Medicine* 255: 105–112

OD ATENTÁTU K VÁLCE

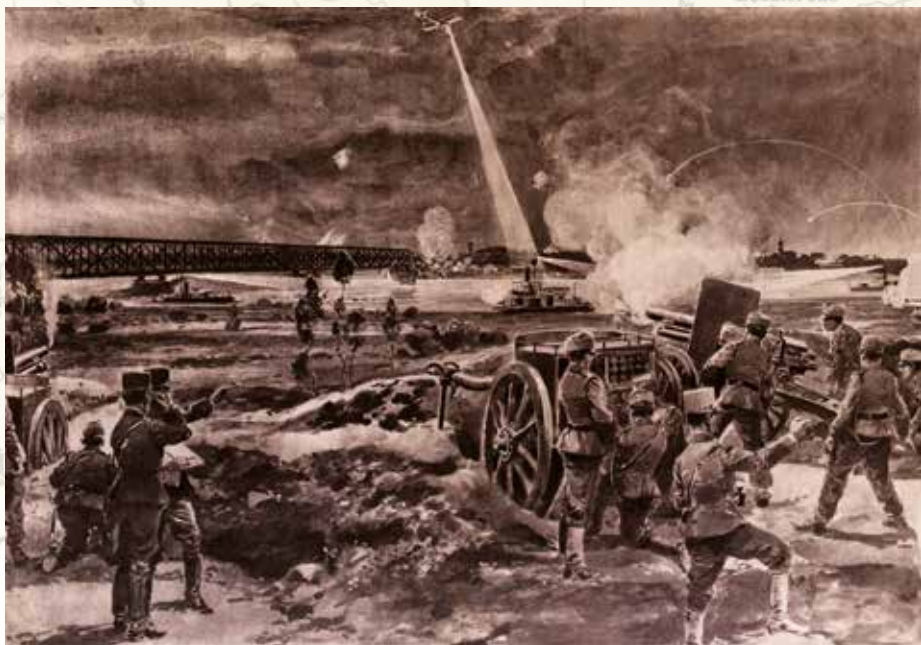

Situační plán oblasti kolem soutoku řek Sávy a Dunaje, kde zazněly první výstřely války z děl rakousko-uherských říčních monitorů. Trvalo ještě čtrnáct dní, než vojsko habsburské monarchie zahájilo 12. srpna 1914 vpád do Srbska.

PRVNÍ VÝSTŘELY

Bělehradskému panoramatu vévodí pevnost nad říčním soutokem (vlevo). Záhy po odmítnutí ultimáta srbská vláda opustila své sídlo, nařídila evakuaci Bělehradu a přesunula se do města Niš.

Jedna z prvních kreseb z kategorie válečných obrazových reportáží. Na stránkách společenských časopisů v dalších letech zpodobňovaly s různou mírou věrností bojovou praxi nové války. Dramatický výjev z časně ranního boje 29. července 1914 zachytil přepadovou akci trojice říčních monitorů c. a k. dunajské flotily. Nechyběla ani vzdušná podpora ze sfér kreslířovy fantazie.

OD ATENTÁTU K VÁLCE

VŠEOBECNÁ MOBILIZACE 31. 7. 1914

Zcela zjevný scénář války na dvou frontách přiměl císaře Františka Josefa I. k vyhlášení všeobecné mobilizace rakousko-uherského vojska. Do pohotovosti uváděla zbývajících osm armádních sborů. V českých zemích nyní nastupovali muži z Moravy a Slezska, a to k vídeňskému II. sboru a ke krakovskému I. sboru.

Číslo 309
V Praze, v sobotu dne 1. srpna 1914.
Ročník XXXII

NÁRODNÍ POLITIKA

Vyhláška o mobilisaci.

Jeho c. a k. Apoštolské Veličenstvo ráčil nařídit

všeobecnou mobilisaci jakož i vyzvání veškeré c. k. a k. u. domobraný.

I. Neaktivní a domobranou povinné osoby.

1. Dostavili se muži:

- a) důstojní úřednickí listky poddělání, pak listky svolávací povolační neaktivní a domobranou povinné dle pokynů svých listů úředních, pokud se tyto svolávacích;
- b) všichni ostatní neaktivní, pak všichni ostatní.... (eti) a mladší domobranou povinní, kteří ve vojku, ve válečném ložisku, sembrané sebe četnicku službu, dle ustanovení svých vojenských parů (vojenských listů), domobraných parů (domobraných listů), pokud se tyto domobraných parů;
- c) ke zvláštním službám k účelům válečným určení domobranou povinní dle pokynů představeného čela.

2. Všichni v tomto roze odvedení, dosud však nezafaznění nováčkové a náhradní záložníci udrželi se v úmlu na základě vojenského rukama.

3. Všichni nováčky a náhradní záložníci mají U, kteří se stříhají v Tyrolsku, Korutanech, Kraňsku, listů, okružním hrabství Gorici a Gradisce, v Turca (místě a okolí), v Dolném Slezsku, v Halici a v Bukovině, dále v kramlích Bereg, Máramoru, Úpoca, Alai-Pohor, Buzaceo-Sanad, Brossa, Gali, Fogaras, Máramorsk, Bessarab, Kio-Kladiu, Kolosa, Karov-Torda, Nagy-Kladiu, Szobon, Szilagy, Szabolc-Doboka, Turca-Aranyas, Udvarhely, Bács-Beodrag, Krassó-Sodrogy, Temes a Torontál ve Slova, pak v Charvitzku a Slavani, jakož i v Bosně a Hercegovině musí tam domovským právem přihlížeti, nejdříve do 24 hodin po uvolnění této vyhlášky odejít a se se sebrýhlet k okamžitým dopravním vyhláškám svého místa pobytu dostaviti. Ti, kterým jest známo, že náležejí k sembrané, dostaví se k sembranému doplněvacím velitelství svého místa pobytu.

Všichni ostatní mají vytkati povolání.

II. Koně.

1. Koně (nosná) vojska a sembraný v soukromém užívání listů ihned dotáhn do stálie, ve které byli vytkati.

III. Dopravní prostředky.

Majitelé, kteří na základě zákona ze dne 21. prosince 1902, ř. z. č. 235, od představeného čela ku dotáhn dopravních prostředků byli vyzváni, mají tyto i s pohotovými jízdními předměty postroje k nim náležejícími dle pokynů představeného čela přivážeti se dle přetvářeli.

IV. Válečné úkony.

Vyhlášení o počtu povinnosti k válečným úkonům stalo se v říjnovém čísleku. Budí vyhoveno všem na základě zákona o válečných úkonech ze dne 26. prosince 1902, ř. z. č. 236, číselným pořadovým.

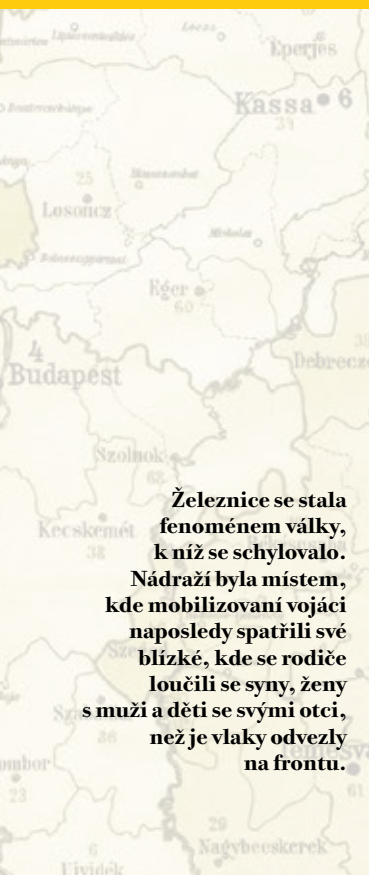
Neuposlechnutí těchto nařízen se dle stávajících zákonů přísně trestá.

*) De vyhlášky o mobilisaci není vzpomeno stali povolačného listů domobranického rolníka, povolání jest dle domobranických okresů postálovým.

VELKÁ VÁLKA

VŠEOBECNÁ MOBILIZACE

**Železnice se stala
fenomémem války,
k níž se schylovalo.**

**Nádraží byla místem,
kde mobilizovaní vojáci
naposledy spatřili své
blízké, kde se rodiče
loučili se syny, ženy
s muži a děti se svými otci,
než je vlaky odvezly
na frontu.**

**Videňské magazíny
se shodovaly v názoru
na hlavního pachatele dění,
které se nakonec všem
aktérům vymklo z rukou.
Tím, kdo první pohnul
„světem ve zbraní“ a zabil mír,
byl přece srbský král
Petr I. Karadjordjević.**

OD ATENTÁTU K VÁLCE

Jelikož hlavní spojenecký úkol
habsburské monarchie spočíval
v zadržení ruského náporu,
dokud Německo nezvítězí
nad Francií, vyvolalo počáteční
rozložení sil habsburské armády
nervózní reakci německého
spojence. Děsil se soustředění
tolika jednotek proti Srbsku,
když se k hranicím Haliče
překvapivě rychle přesunovaly
ruské armády. Prestižní plán
na rychlé ztrestání Srbska byl
však příliš lákavý, než aby od něj
rakousko-uherská vojenská elita
upustila, byť čelila válce
na dvou frontách. „Dárek
k císařovým narozeninám dle přání
všech Rakušanů“ na titulním listu
videnského časopisu Kikeriki

Norddeutscher Kriegsschauplatz, 20. August.

Armeegruppe GdK.v. Kummer
I. KD, 95. u. 106. Leif. 100. Leif. 101.
Stärke: 45 Bata, 17 Schw., 25 Bt.

1. Armee GdK, Dankl:

I. Korps GdK, Foth, v. Kirchbach (5. u. 46. ID.)
V. Korps FdM, v. Pabst (14. ID. u. 37. ID.)
X. Korps GdK, H. v. Meiner (2. u. 45. ID.)
12. ID., 3. u. 9. KD.
I. 191. u. 108. Leif. 101.
X. 101. u. 108. Leif. 101.
Stärke: 185 Bata, 77 Schw., 42 Bt.

4. Armee GdK, Ritt. v. Auffenberg

II. Korps GdK, Schenck (4. u. 28. ID.)
VI. Korps GdK v. Bismarck (13. ID. u. 38. ID.)
IX. Korps GdK v. Moravitz, Kopsch, im Arsenal
von Kriegsschauplatz (19. u. 26. ID.)
XVII. Korps GdK, Gt. Hays, wird ab 20. August
gründet (18. ID., 2. u. 9. KD, die beiden
letzteren im Arsenal).
6. KD., 10. KD. im Arsenal von Kriegsschauplatz.
6. M. 101. u. 108. Leif. 101.
Stärke: 147 Bata, 71 Schw., 77 Bt.

3. Armee GdK.v. Brudermann:

III. Korps GdK v. Kautsky (20. ID.)
XIV. Korps GdK, Erbenberg Joseph Ferdinand (8.
u. 44. ID.)
41. ID., 98. R. 101. u. 108. Leif. 101.
2. u. 11. KD., 11. M. 101.
20. ID. im Arsenal von Kriegsschauplatz.
97. Leif. 101. u. 108. Leif. 101.
41. M. 101. u. 108. Leif. 101.
Stärke: 197 Bata, 100 Schw., 62 Bt.

Armeegruppe GdK. v. Kossow: später (25. August) 2. Armee GdK.v. Böhm- Ermoli

II. Korps GdK v. Cohn (8. ID. u. 28. ID.)
XII. Korps GdK v. Kossow (8. ID. u. 28. ID.)
IV. Korps GdK v. Terschütz (31. ID. u. 32. ID.)
im Arsenal von Kriegsschauplatz
VIII. Korps GdK v. Meiner (17. u. 34. ID.)
im Arsenal von Kriegsschauplatz
11. u. 45. ID., 1. u. 5. KD., 25. u. 40. ID.
Leif. 101.
20. ID., 7. ID. u. 12. M. 101. u. 108. Leif. 101.
im Arsenal von Kriegsschauplatz
Stärke: 205 Bata, 108 Schw., 115 Bt.

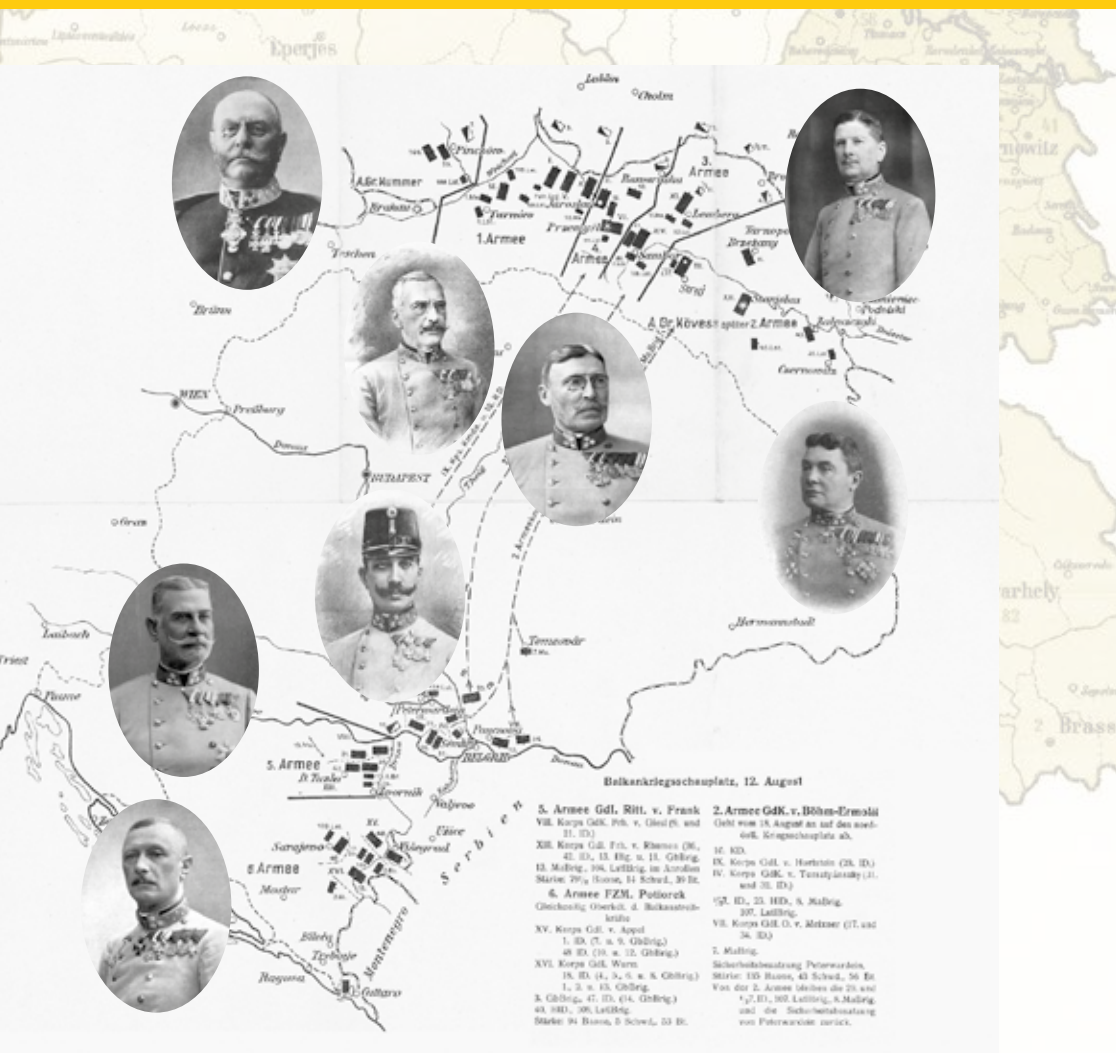
Festungsbefestigung von Preseky:

111. Leif. 101.
Sonstige Festungsbefestigung und Einzugspost-
post nicht genannt.

„Věrnost Nibelungů“ – spojenectví Rakouska-Uherska
s Německem v symbolice germánské mytologie.
Systém mezinárodní bezpečnosti v předvečer války,
založený na dvojici aliančních bloků – Trojdohodě
a Trojspolku –, stál za válečnou řetězovou reakcí
příštích dnů. Válku si postupně vyhlášovaly tyto země:
1. srpna Německo Rusku, 3. srpna Německo Francii,
4. srpna Velká Británie Německu a Německo Belgii,
5. srpna Černá Hora Rakousku-Uhersku, 6. srpna
Rakousko-Uhersko Rusku a Srbsko Německu, ...
Nešlo zdaleka o konečný výčet, ale pro habsburskou
monarchii už tehdy znamenal jistotu války na dvou
frontách. Jen díky neutralitě Itálie a Rumunska nebyla
situace ještě horší.

NÁSTUP DO BOJE

OD ATENTÁTU K VÁLCE

Fotografie z června 1914 zvětšila skupinu českých cvičenců pařížského Sokola. Většinou po vyhlášení války dobrovolně vstoupili do francouzské Cizinecké legie. O několik měsíců později mnohý z nich jako voják české rotы „Nazdar“ obětoval svůj život na bojišti.

Účastníci manifestace se nejprve sešli na Place de la Concorde (náměstí Svornosti) v Paříži, kde zapěli hymnu a provalali slávu Francii. Odtud pak za zpěvu sokolských písní vykročili k budově rakousko-uherského vyslanectví. Před sídlem konzula se odehrál incident, který nadělal vrásky francouzské policii i úřadům. Český hlouček totiž po příchodu strhnul z budovy černožlutý prapor a na protest jej obřadně spálil.

KRAJANSKÝ OHLAS VE FRANCII A VELKÉ BRITÁNII

V Londýně žila před válkou necelá tisícovka Čechů. I oni na svém shromáždění 3. srpna 1914 odsoudili rakousko-uherskou politiku vůči Srbsku a vstup do c. a k. armády prohlásili „za neodpuštělný zločin proti svému národu a proti všem slovanským bratřím“. Dva dny poté zřídili London Bohemian (Czech) Committee, výbor, jenž britské vládě nabízel nábor dobrovolníků. Seznam 105 Čechů ochotných narukovat však ministerstvo války zdvořile odmítlo, a tak asi tři desítky z nich volily raději cestu do Francie, do Cizinecké legie.

London Bohemian (Czech) Committee
and
Legion for British Service.
26, GLOUCESTER ROAD, REGENT'S PARK, LONDON.

MEMBERS OF COMMITTEE:

J. SYKORA, Chairman.	F. STANISLAV, Vice-Chairman.
F. ČERNÝ, Treasurer.	J. KUČERA, Recorder.
J. FORMAN.	F. YERMAN.
F. FRIEK.	V. HEINO.
J. PRACE.	J. NITVÍL.
J. PROCHÁZKA.	J. VÁNEK.
F. KOTECNÝ, Hon. Sec.	A. ŠPORKAN, Asst. Sec.

Registration Card.
No. 1.

Name *Kopecký Francis*
Address *26, Gloucester Rd, N.W.*

The Czech nationality of bearer is verified by the London Czech Committee.

By Order of
The Home Office.

5th August 1914

J. Sykora Chairman.
F. Černý Treasurer.
F. Kopecký Hon. Secretary.

Průkaz vydaný výborem London Bohemian (Czech) Committee s pořadovým číslem jedna

OD ATENTÁTU K VÁLCE

Carské nařízení z 2. srpna 1914 o deportaci příslušníků nepřátelských států a zabavení jejich majetku vyvolalo mezi krajany vážné obavy. Podnítilo pořádání dalších manifestací, loajálních prohlášení a rozpoutalo nebývalou vlnu žádostí o ruské občanství. Muži svoji oddanost Rusku mohli projevit vstupem do vojska, a proto krajanské organizace od prvo počátku usilovaly o založení českých oddílů.

Jako první vznikla 28. srpna 1914 v Kyjevě *Česká družina*, útvar carské armády doplňovaný z řad krajanů-dobrovolníků. Když její první prapor před odjezdem na frontu skládal 11. října 1914, ale podle tehdejšího ruského kalendáře 28. září – tedy v den svátku českého patrona svatého Václava –, vojenskou přísahu, nastoupilo k slavnostnímu aktu přes 700 Čechů a 16 Slováků. Na snímku ve skupině krajanů z Varšavy zcela uprostřed sedí trojice budoucích československých generálů – Otakar Husák, Jan Syrový (1888–1970) a Václav Šidlík (1884–1952).

KRAJANSKÝ OHLAS V RUSKU A SRBSKU

Manželé Otakar a Marie Červení se již před válkou stali oporami kyjevské krajanské společnosti.

Po rozpoutání války se zasazovali o sjednocení krajanských proudů. Přímlovami u vlivných osob pomáhali těm, kteří se jako příslušníci nepřátelského státu ocitli před hrozbou deportace a vyvlastnění.

Jako málokdo přispěli ke vzniku České družiny a ve svém domě poskytovali vlivné zázemí klíčovým osobnostem legionářského hnutí. Při své cestě po Rusku v roce 1917 u nich pobýval i Tomáš Garrigue Masaryk.

V Srbsku začaly dobrovolnické jednotky vznikat už během července 1914. Hlásili se do nich především Srbové, kteří prchli z Bosny před násilnostmi rozpoutanými po sarajevském atentátu. Takzvaní komité neboli četníci tvořili oddíly určené pro partyzánský způsob boje. Necelé dvě desítky Čechů z Bělehradu vstoupily do oddílu majora Vojína Popoviče (1881–1916), přezdívaného vojvoda Vuk. V těžkých bojích v srpnu a září 1914 téměř všichni z nich padli. Mnohé krajany, kteří po vypuknutí války nadále setrvali jako občané Rakouska-Uherska v Srbsku, čekala internace.

28. 6. 1914 – 28. 7. 1914

Výstavy před budovou Generálního štábu

© Ministerstvo obrany ČR – VHÚ Praha, 2014

